

*Др Драгана Петровић, научни сарадник
Института за упоредно право у Београду*

*УДК: 343.2
DOI: 10.46793/UPK20.923P*

КАЗНА ПО МЕРИ УЧИНИОЦА "МИЛОСРДНОГ УБИСТВА"*

Резиме

Ова прича обојена тамним колоритом припада посебној реалности. Махом везана за изразите крајности, овде непрекидно пулсирају ужасни страхови, жестока спотицања, заблуде, могућности злоупотребе, контраверзна решења... Овде је сваки експлицитни одговор опасан, оптерећујући, мимо сваке логике. Разапета између разноврсних идеја до оне - да је живот део аранжмана у коме једно људско биће има право на достојанствену смрт, опстаје гомила непрозирних и противречних ситуација у којима схватиш - проблем нас превазилази, увлачи у "живо блато". То је очигледно дуго путовање у непознато на коме се не могу избећи одређена непристајања, отпори и предрасуде, без обзира на решења цивилизацијске, културне и индивидуалне остварености. Личимо једни на друге. Животи нам се разликују, али крај је исти. Увек се дешава у "уском кругу", у једној тачки - тачки прекида. Наше је да то прихватимо и са тим живимо. По томе је смрт важна исто толико колико и сам живот. Зато је и гомила питања која овде искрсавају изузетно важна и зато се аутор одлучио да разматра нека од њих - и све то у оквиру значајних друштвених промена и измењеног односа према животу човека као најзначајнијем људском праву и праву на смрт као очигледно најспорнијем човековом праву.

Кључне речи: казна, убиство, милосрђе, узроци, промене и решења.

1. Уводна разматрања

Смрт је неизбежан пратилац живота. Она је увек ту, у видном пољу постојеће и виртуелне свакодневице. Много више емоционално обојена (него разумски), подсвесно, несвесно... Она има своју "причу" и своју "представу".

Зато толико горчине и туге, толико страха у причама о њој. Зар умирање не делује довољно апокалиптички и застрашујуће, потпуно поражавајуће за

---

* Рад је настао као резултат научноистраживачког рада истраживача Института за упоредно право у Београду, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

већину од нас? Можемо ли о томе да трезвено размишљамо, морамо ли о смрти тако беспомоћно да говоримо? Шта је са нашим амбицијама о хиљадугодишњем животу?

Решење овог проблема налази се у самом проблему.

А сам проблем подложен је једнозначним одговорима, ограничен је срачунатим "трајањем" живота. Да поновимо, приморани смо својствима свога бића да гледамо у вечност, а носимо се са временом које је наша конкретна судбина. А она је у крајњем исходу иста за све. У жељама и надама трагамо за бескрајношћу, управо за оном у којој умире свако наше предвиђање о животу без краја.

Па када је то већ тако, и када нико није у стању да ту нешто промени, остаје нам (наравно, респектујући његову коначност и релативно значење) да у овоземаљском животу пронађемо сву његову лепоту, да га учинимо срећнијим и квалитетнијим, да га направимо племенитим и достојанственим; да га живимо што дуже и интензивније у разгранатим могућностима духа, па ма колико то дуго било. Јер кад није "довека" нека траје до "краја живота", а овај нек буде што дужи. Најзад, зар то није највиши досег човекових укупних сврха?

У том смисла, оно што, сасвим сигурно, прво упада у очи јесте чињеница да су грандиозна достигнућа у области медицине и сродних наука максимално учинила да се људски век значајно побољша и продужи.¹ Највећи број болести који је доскора односио на хиљаде и милионе живота елиминисан је или је сведен на најмању могућу меру, масовне епидемије се не јављају тако често у оном обиму и са оним погубним последицама као што је то некада било, а неке друге болести су учињене мање болним, лаганијим и безопаснијим, јер се без неког посебног напора лече. Уз помоћ савремене медицинске науке, уз примену достигнућа у области медицинске технологије и опреме, уз примену лекова од особене важности, са усавршавањем хирургије, фармакологије, хематологије,... могуће је одређеној групи пацијената помоћи трансплантацијом виталних органа (срце, плућа, бубрези, коштана срж и др.) или, рецимо, одражавати у животу тј. вештачки продужавати живот пацијената који се налази у коматозном стању и сл.

Међутим, иако је људски век драстично продужен, уз тенденцију да ће бити још дужи и садржајнији, медицина није успела да елиминира још "гро" тешких и неизлечивих обољења, нити, пак да одстрани страشان бол и ужасне патње које иду уз те болести (одређене врсте рака, леукемија и др.). Истовремено, јављају се нека нова обољења која производе изобличена људска створења, која прете да десеткују становништво, која воде дегенерацији људске расе, кроз дуготрајне болове и душевне патње сламају њен физички и духовни интегритет, кроз бескрајно мучење и мрцварење, ипак воде у сигурну смрт. У

---

¹ На пр., могућности извођења операција уз робота као супервизора или могућност извођења операција преко Интернета, или у виртуелној стварности,...

замци свеколиких искушења, људи и даље умиру у језивим мукама, сломљени неизлечивим болестима, у агонији, скрхани истинама о скромном гашењу свога живота. Из дана у дан, увећава се апатично људско стадо које вегетира, а не живи, повећава се број биолошко истрошених или болешћу осакаћених, оних са ускраћеним атрибутима личности, са поткопаном личношћу, негираном биолошком суштином...

И тако, док на једној страни имамо линију прогреса која се креће навише, најдубље покретачке снаге материјалног и људског напретка, док освајамо нове светове и нижемо невероватне техничке и технолошке успехе, на другој страни стварност нас упозорава да смо тражећи пут на терену ефикасног решења неких медицинских проблема можда залутали. Без излечења и излаза у "грци са животом" увек и само ми губимо. Као да немамо избора - прихватамо ону врсту борбе у којој није урачуната победа: ради нас самих, или због тога што нам не преостаје ни једна друга алтернатива.

Као да је у питању провера издржљивости.

2. Историјски пресек

Још од бронзаног доба потиче веровање да се главним узроком болести сматрају зли духови или богови, те је болест била знак да је демон ушао у тело болесника, услед чега је тадашња "медицина" била саставни део магије и примитивне религије. Тако су нека заостала племена нове Каледоније, у којима је канибализам преживео векове, све до скоро приносила "заједничкој трпези" жива тела заробљеника, напуштене деце и изнемоглих старца. Рецимо, на неким отоцима Полинезије сачувао се, све до данас, обичај да се немоћни старци, а нарочито старе жене, "одстрањују из живота". На територији Француске су примитивна бретонска племена, која су насељавала ове крајеве, "светим чекићем" разбијала главе онима који су предуго умирали.

Још даље у суровом поступању са старцима, болесницима и немоћнима из било којег разлога су отишли Спартанци. Наиме, они су ове убијали, јер нису испуњавали основне критеријуме који би, по владајућем ставу овог ратничког народа, представљали "пропусницу" за даљи живот. Исти третман су имала и спартанска деца која су била дегенерисана физички или ментално слаба или чија општа конституција није била таква да би се могла ефикасним приказати у ратовима.²

И аустралијски домородци, Аборицани, убијали су децу и старце. Чин је имао форму ритуалног убиства и спроводио се на специјалним племенским свечаностима којом приликом су жртве ритуала на крају поједене.³

---

² Миленковић, М., *Еутаназија или убијање из милосрђа*, Скопље, 1940, стр. 24.

³ Исто.

Амерички Индијанци су старе и изнемогле родитеље остављали у дивљини где би ови скончали од глади и жеђи, или би их растргле дивље звери.⁴

Стари Пруси су, међутим, убијали своје немоћне родитеље само уколико је постојала њихова изричита жеља у том правцу.⁵ Пажњу привлачи овакав приступ у елиминисању старих и немоћних лица који се, свакако, може сматрати "претечом" "убиства из милосрђа" у данашњем смислу те речи.

У чувеној "Хипокритовој заклетви"⁶ "убиство из милосрђа" се не прихвата.⁷ Сасвим супротно, у свом најпознатијем делу "О држави", Платон истиче да Асклепије (уопштени назив за лекара према Асклепију, сину бога Аполона који је у митологији старих Грка био и бог лекарства) не ставља руку на тело које је скроз - наскроз болесно, да би тако болесном човеку прибавио дуг и несрећан живот. Таквог човека уопште не треба лечити, јер то на користи ни њему, ни држави. За такве људе, према Платону, не постоји вештина лечења којом располажу Асклепијади. Такве људе не треба неговати, чак иако су богатији од Мидаса (краља Фригије). Међутим, из овога се не сме извести закључак да се Платон сматрао директним заговорником "убиства из милосрђа".⁸ Другим речима, Платон стоји на гледишту да неизлечиве болеснике треба пустити да умру, али не тражи да се усмрте или да им се живот било како скраћује.⁹

---

⁴ Исто.

⁵ Исто.

⁶ Још од петог века пре нове ере Хипокритова заклетва забрањује сваку делатност лекара која би помогла у извршавању убиства. Аутентично: "Никоме нећу, макар ме за то молио, дати смртоносни отров, нити ћу му за њега дати савет." Шта више, лекарима се саветовало да користе своју дискрецију.

1. Питање како су лекари доносили суд, када су у питању медицинске одлуке које се тичу окончавања живота (*MDEL*), прерасло је у интензивно критичко размишљање. Интернет: <http://www.rights/deathnet/survey.html>, приступ 04.03.2020.

⁷ "Текст који је познат под именом Хипокритове заклетве сачуван је у скупини дела *Corpus Hippocraticionum*, који се приписује Хипокриту (460-377 пре н.е.). Према најновијим истраживањима, сматра се да заклетва у ствари потиче од Питагорејске филозофске школе. Извесно је да је ова заклетва у V веку пре н.е. била уобичајена форма за ступање у друштво Асклепијада на острву Косу. Хипокрит је вероватно и сам полагао ту заклетву, али се сматра да је није он створио". Цитат узет из књиге Чејовић, Б., *Кривичноправни проблеми трансплантације делова човечијег тела*, Београд, 1974. стр. 18.

⁸ По речима Платона, Асклепије, син Аплонов, дао се златом завести да лечи једног богаташа који је већ био припао смрти. За казну га је била погодила стрела. Асклепије, према томе, вероватно није ни био сина бога, јер се у том случају не би завео новцем. *Медицинска енциклопедија*, Загреб, 1959.

⁹ Исто.

У старом римском праву, такође, срећемо заговорнике "милосрдног убиства". Марко Тулије Цицерон (106-43 пре н.е.) најславнији оратор, филозоф, писац и политичар, у свом чувеном делу "Разговори у Тускулуму" каже: "Зашто да трпимо? Једна су нам врата отворена: смрт, вечно боравиште, где се више ништа не осећа". У истом смислу, и веома образован човек овог времена Плиније Млађи (62-113 н.е.), писац чувеног дела "Историја природе", са разумевањем говори о самоубиству Силија Италика, а овај се убио због неизлечиве ране. Став римских законодаваца се "креће" у истом смеру - римски законици у време царства, који су предвиђали конфискацију имовине самоубице, нису је примењивали уколико се грађанин убио због болести, тешких болова или поремећеног ума. Познати "*Corpus iuris civilis*"¹⁰ садржи законско начело "*volenti non fit iniuria*", тј. "о ономе који хоће не чини се неправда", односно "ко хоће да му тако буде, томе је право". Тако се, према староримском схватању, чин "милосрдног убиства" могао оправдати.¹¹

С друге стране, пажњу привлачи чињеница да су антички мислиоци сасвим различито гледали на чин самоубиства. На пример, Платон није био благонаклон таквом људском поступању, осим, изузетно, уколико су спољни услови постали неподношљиви. Аристотел у акту самоубиства види штетност за породицу и друштво и то због тога што тај члан заједнице "свесно и намерно напушта овај свет", али и због тога што самоубица оставља другима да решавају проблеме, који су се јавили разлогом самоубиства. Већ поменути Плиније Млађи, велича самоубиство - он га схвата као чин храбрости и витештва. *Lucius Anacius Seneca*,¹² познати римски филозоф, следећим речима изражава свој став о самоубиству: "Цели живот није ништа друго до пут ка смрти, против свих животних неправди увек постоји прибежиште смрти... нека живи онај коме се живот живи, а ако не, нека се врати одакле је дошао". *Corpus iuris civilis* садржи законско прихватање некажњивости самоубиства, већ истакнутим општим принципом "*volenti non fit iniuria*", а само изузетно кажњава се (веома строго) само за покушај самоубиства од стране војника. По Либанију је, једно време, у Атини важио пропис: "Ко не жели да живи има изнети свој разлог Сенату и пошто добије дозволу, напустиће живот. Ако вам је живот мрзак, умрите; ако вас је судбина савладала, попите кукуту". Сократ

---

¹⁰ Правне норме које је сакупио Јустинијан I (483-565 н.е.).

¹¹ Митровић, Г., *Проблем еутаназије кроз историју људског друштва са посебним освртом на правна схватања овог проблема*, Адвокатура, вол. 7, бр. 2/1981, стр. 20.

¹² Пажњу привлачи један Сенекин текст који, у том правцу, размишља на следећи начин: "Глупи човече, зашто кукаш и чега се плашиш? Погледај око себе и свуда ћеш видети да се муке могу окончати. Видиш ли ону провалију што зјапи? Она води у слободу. Видиш ли ону бујицу, ону реку, онај зденац? У њима се налази слобода. Видиш ли оно кржљаво, осушено и тужно дрво? Са сваке гране виси слобода... Трагаш ли за путевима слободе. Наћи ћеш их у свакој вени свога тела". (А. Алварез) цитирано према: Мемедовић, Н., *Самоубиство и право на живот*, Правни живот, бр. 9/1997, Београд, стр. 57.

одбацује самоубиство, али од тог чина не одустаје пожељно да би испио кукуту, претходно говорећи о предностима смрти. Стоици су, пак, после његове смрти величали самоубиство као најпожељнији и најразумнији начин одласка из овог живота, насупротив Епикурејцима који су у подједнакој мери били равнодушни према животу и смрти.¹³

Све у свему, иако је приступ означеном проблему значајно варирао, ипак се може прихватити као заједнички став да је самоубиство у том времену имало "пуну правну" и друштвену лиценцу и било посматрано као саставни део људске слободе и достојанства.¹⁴

3. Проучавање стања као претпоставка деловања - право новог и средњег века -

Истраживања на подручјима која су насељавали стари Словени, укључујући и нашу територију, показују да се "убиства из милосрђа" у различитим облицима и овде практиковала, тј. примењивала.¹⁵ Многобројни историјски и етнолошки подаци поткрепљују ову нашу тврдњу. Тако, познато је да су у Сврљигу убијани, и то на прилично свиреп начин, старци и старице - "када неко остари и изнемогне, онда се фамилија реши да га убије, и то се убијање у Сврљигу звало "лапот". Биров зађе од куће до куће вичући: хајдете, лапот је у том и том селу у тој и тој кући, дођите на подушје. Пред скупљеним светом, породица би премлатила старце и бабе, и то најчешће батином, или тољагом, ређе камењем или секиром. Кога су год водили на "лапот" ишао је без икаквог страха надајући се бољем животу на оном свету и увек су те јединке, на првом месту, њихова рођена деца убијала."¹⁶ И у Рисници, код Пирота, "у старо доба" убијали су синови своје очеве. Најчешће су их премлаћивали моткама а затим их дрвеним кукама вукли до гробља, јер су се гадили да додирну рукама мртваца. Кружи прича као је један човек убио свог оца и куком га извукао из куће; потом је бацио куку. Међутим, његово дете (син од овог човека) узне бачену куку и понесе је кући. На питање оца зашто је узео ту куку, дете му је одговорило: "хоћу да је чувам, па кад ти остариш, и ја тебе да убијем као ти свога оца, да те са њом закачим и одвучем до гроба". И у влашком селу Сиге (код Крепољина), није било превише емоција према онима који су се по годинама приближавали смрти. Заправо, и тамо је постојало предање од оца на сина, које каже да кад неко напуни 70 година, скупе се старешине свих задруга,

---

¹³ Исто, стр. 56.

¹⁴ Исто, стр. 56-57.

¹⁵ На подручју бивше Југославије, еутаназија се највише вршила у околини Зенице, Крбаве и Карловца, у Тимочкој крајини и Хомољу, у регионима који гравитирају Охридском и Дојранском језеру, у околини Пирота и појединим деловима Црне Горе... Мариновић, С., *Право на смрт (еутаназија)*, Подгорица, 1996.

¹⁶ Миленковић, М., *нав. дело*, стр. 24.

изведу преживелог чичу чисто обученог, и то на одређено место - на сред села. Затим његови задругари донесу умешену проју, ставе му је на главу и изговарају следеће речи: "Не убијамо те ми већ овај хлеб". Кад га убију, затрпају га, а потом се разиђу својим кућама.¹⁷ Слично, и на територији коју покривају данашњи Личани - смрт је изазивана ударцем секира или маља по глави, тек пошто се глава "човека који више није за живот" положи на лопар за мешање хлеба. У Црној Гори је остало забележено да су престарелог оца породице, пре него што би му окончали живот, полагали на тзв. "пустењак"¹⁸ - простирку направљену од вуне.^{19 20}

Према тврдњи Ота Бамбершког, код старих Словена су жене убијале своју женску децу - да би могле да исхране и одгоје мушку децу, којој је придаван много већи значај. Такво поступање је, у већини случајева, било условљено економским разлозима. Цајмер је пронашао да су лужички Срби убијали своје старе и изнемогле родитеље, рођаке, пријатеље, познанике, чак и странце уколико ови нису били способни за привређивање. У највећем броју случајева су их живе закопавали, чак су их кували и јели, и све то на посебним свечаностима које су том приликом правили. Као пример, наводи се случај у коме је неки судија Ремигнус из Лотарингија (XVI век) на поругу правосуђа осудио на смрт спаљивањем 800 баба - вештица. Оне су заиста спаљене на страшном пламену ломаче.²¹

Продором хришћанства и његовим постанком званичном религијом у највећем делу Европе и једном делу Азије, као и продором монотеистичких религија, у осталом тада познатом делу света, проблем "убиства из милосрђа" се поставља на сасвим другачији начин. Наиме, "убиство из милосрђа" у свом класичном и правном значењу није дозвољена по хришћанском учењу. На такав закључак упућује и једно од сложених хришћанских начела "не убиј", које је на сасвим недвосмислен и императиван начин инаугурисано у "Десет

---

¹⁷ Исто, стр. 25.

¹⁸ Отуда за овај сурови обичај у Црној Гори назив "пустеновање". Иначе, "пустина" је служила као подлога на којој су спавали укућани и имала је велику практичну вредност, јер је опште сиромаштво дозвољавало само један или евентуално два оваква предмета у кући. Извршењем еутаназије, овај би пропадао што је представљало економски губитак.

¹⁹ На основу овог кратког прегледа, за сагледавање проблема "убиства из милосрђа", за формирање неких ставова и оцена у овој, по природи ствари изузетно компликованој друштвеној појави, посебно ћемо прокоментарисати и једну кратку народну причу Вука Караџића. Реч је о причици "Усуд" у којој стоји: "Домаћин је лепо угостио путника - намерника који је тражио усуда. После обилате вечере, две утваре су избезумљено навалиле на кости које су редуше гурнуле иза пећи. Главар куће је објаснио изненађеном госту: ово су, брате, мој отац и мајка, као да су се оковали на овом месту и свету. Ако нађеш усуда, помени и мене и питај га зашто ми не води родитеље."

²⁰ Цит. према: Митровић, Г., *нав. чланак*, стр. 18.

²¹ Цит. према: Мариновић, С., *нав. дело*, стр. 43.

Божјих заповести".²² Рецимо, нема никакве сумње да ова религија и њена етика не само да не допуштају било какву могућност "убиства из милосрђа", него је и императивно забрањују. Начело хришћанске вере "не убиј" може се парафразирати и са гледишта проблема "убиства из милосрђа" речима "не убиј ни из милосрђа".²³ С друге стране, или међутим, без обзира на претходно, снага овог аргумента је била врло релативна и зависила је од односа и респекта који је "световна власт" гајила према религији, њеној снази и политичком утицају као и броју верника који без резерви прихватају верско учење.²⁴

Истовремено, хришћанство је донело са собом и забрану самоубиства (оном истом заповеди "не убиј"), што се одразило готово на сва законодавства да генерално промене став и предвиде оштре казне за покушај самоубиства. Самоубиство је било светогрђе, чин бесчасности или издаје (уколико је извршено у војсци). "Ми смо на овом свету странци и тело је гроб душе, али и поред тога не смемо да се спасавамо самоубиством".²⁵ Црква анатемише убицу, а понекад и његове сроднике, забрањује се сахрана самоубице на гробљу, његово тело се спаљује или баца у бездање, излаже зверима и сл.²⁶ Из тог угла посматрано, пажњу привлаче аргументи које износе два највећа писца, или ако хоћемо црквена ауторитета, тога времена - Св. Аугустин и нешто касније Т. Аквински. У том смислу, Аугустин каже да неки живот који више нема смисла

---

²² Човек, по хришћанској религији, не може убити из било којих мотива, па ни из милосрђа, јер добротинство и милосрђе "по концепцијама хришћанске етике, и по логици здравог разума, садржи у себи појам непобитне љубави према човеку уопште. Та љубав не жели да прекрати живот никоме, већ да га продужи до његовог природног окончања" (Бианкини). Цит. према: Мариновић, С., *нав. дело*, стр. 57.

²³ Без обзира на нужност, Библија забрањује сваку форму "скраћивања живота". У Генесису 9:5 Бог саопштава Ноаху следеће: Ипак, ваша (сопствена) крв, крв од ваше душе ћу захтевати из руке свих живих бића, из руке сваког човека, из руке његовог брата ћу захтевати душу човечију."

У овој фрази се ради о неколико различитих ствари које се односе на људски живот. За самоубиство важи забрана ("ваша (сопствена) крв") и убиство ("из руке човекове"). Преостаје део реченице: "Из руке његовог брата". На шта би то могло да се односи? Убиство је, уосталом, већ обрађивано. Најприхватљивије објашњење је, да се овде, такође, убијање из милосрђа ("његовог брата") забрањује. ВСОП, д.д. 5 јула 1997, Проблем побожних?

²⁴ Исто.

²⁵ Фрејзер, Ц., *Златна књига (II том)*, Београд, 1972, стр. 262. Цит. према: Мемедовић, Н., *нав. чланак*, стр. 58.

²⁶ Тако, на пр., средњи век у Немачкој обележава упадљиво погрдни погреб као редовна казна самоубици (Аустријски законик, Терезијана, Каролина), а чак је Каролина предвиђала да се самоубици који се хтео ослободити казне, која је везана за недопуштање верских обреда при погребу и одсецањем главе на лешу, конфискује имовина (параграф 135), с тим што су за покушај изрицане арбитрарне казне - врло често смртне казне... Живановић, Т., *Основи кривичног права, Општи део*, Београд, 1935, стр. 251.

у очима човека, још увек има скривени смисао за Бога; Аквински је самоубиство видео као "божји грех", пошто је сам Бог тај који о животу и смрти просуђује.

Тако, хришћанска вера осуђује самоубиство као чин против божје воље (јер је тело човеку дато од Бога - па он - човек са њим нема права да располаже), а да се законима човек може само обавезати на дужности према другима. Будизам је на самоубиство гледао као на "богоугодно дело"; Муслимани самоубиство виде као "богумрско дело",²⁷ док Јевреји не показују неко посебно интересовање у разматрању означеног питања.²⁸

У нашем даљем теоријском разматрању, посебно ћемо издвојити размишљања чувених мислилаца, филозофа и писаца или уопште људи критичног духа у периоду XV - XX века. Најпре, Томас Мор (1478-1535) енглески хуманиста и државник, писац социјалних, историјских и теолошких дела и родоначелник утопијског социјализма у свом спису који је познат под именом "Утопија" (1516) пише: "Када је болест не само неизлечива него и пропраћена сталним боловима, свештеници и државни чиновници треба да буду први који ће упозорити несрећнике да се одлуче за смрт. Указивање на њихову бескорисност указаће им да греше ако наставе промашени живот препун бола, чиме постају терет себи и другима. "Другим речима, он предлаже да "у идеалној" држави свештеници и државни чиновници саветују несрећнике - неизлечиве болеснике да оду што брже из овог живота као из тамнице, или да овласте друге да их ослободе. Дакле, ради се овде о веровању у неки други "идеални" свет који представља основ за прихватање "убиства из милосрђа".²⁹ И Мишел Монтењ (1533-1592), француски писац и филозоф - моралиста епохе ренесансе у свом познатом тексту "Есеји", се бави проблемом "убиства из милосрђа". Потребно је овим поводом да се нагласи како су Монтењеве дилеме осветљене кроз Шекспиров угао гледања који у чувеном "Хамлету", у монологу главног јунака каже: "Бити или не бити питање је сад. Да ли је часније носити у души тешке ударце судбине или, оружан против безброј патњи, отпором их сакрити?" Готово у истом контексту, занимљиво је поменути и његов став о "убиству из милосрђа" који овог пута изражава у "Макбету", кроз речи леди Макбет: "За ствар безизлазну зашто тражити лек? Нека је крај докрајченом."³⁰ Следећи овај аспект проблема, и Вилијам Харви (1578-1657) енглески лекар и оснивач модерне физиологије се отворено изјашњавао за "убиство из милосрђа". Уосталом, о томе можда најбоље говори

---

²⁷ Ислам је отворено против еутаназије. Такав став проистиче из следећег начела Курана: "Онај који убије човека, а да тај није извршио убиство или сејао раздор у земљи, сматраће се убојицом људског рода."

²⁸ Мемедовић, Н., *нав. чланак*, стр. 57.

²⁹ Митровић, Г., *нав. чланак*, стр. 19.

³⁰ *Исто.* стр. 20.

чињеница да кад је изгубио вид, а тога се целог живота прибојавао, попио је давно спреmlјени отров и тако проузроковао своју смрт.³¹

На линији истог размишљања - за "убиство из милосрђа" - налазе се и Шарл Монтескје (1689-1755), славни Волтер (1694-1778),³² и познати француски револуционар Оноре Мирабо (1749-1791).³³ Иако су се сви бавили овим питањем са посебним освртом на ужасне казне које су "претиле" самоубици, на овом месту да кажемо и то да је тек са Француском револуцијом драстично измењен однос према самоубицама. Декретом од 21. јануара 1790. године, укинута је кажњавање самоубица: имовина се није пленила, сахрањивани су као и остали умрли, а у регистру умрлих није се помињао начин смрти.³⁴

Сасвим супротно, један од највећих мислилаца XVIII века, оснивач класичне немачке идеалистичке филозофије, Емануел Кант (1724 - 1804), оштро се противио "убиству из милосрђа". "Починити самоубиство значи у себи уништити сам предмет моралности. То значи поступити као да се не може побећи од својих дужности. То, даље, значи користити људску савест у односу на крај који није људска савест. Међутим, категорички императив који захтева да се понаша према некој особи увек као циљу, а никада као средству забрањује самоубиство на најапсолутнији начин. Ако нам је дужност да делујемо под надахнућем дужности, никада наша дужност не може бити да се дефинитивно ослободимо сваке дужности. И ако треба неку особу да сматрамо као циљ, ми не можемо уништити нашу сопствену личност."³⁵

Проблемом "убиства из милосрђа" (са чисто медицинског и правног аспекта), бавили су се и чувени немачки професор кривичног права Бидинг и познати професор медицине Хохе, кроз заједнички текст под насловом "*Die Freigabe der Vernichtungswesen*" (1922). Потребно је овим поводом да се нагласи како је тај текст изазвао огромно интересовање лаичке и стручне јавности, иницирајући праву експлозију чланака и "жучних" расправа, оштро поларизујући "оне који су за убиство из самилости" и "оне који су против милосрдног убиства". А став професора Бидинга и Хохеа састоји се у томе да се

---

³¹ Исто.

³² Пажњу привлачи став чувеног Волтера, једног од најзначајнијих представника епохе просвећености свога времена, великог противника црквеног мрачњаштва и клерикализма, који у духу свог основног опредељења критикује казну која се примењује против самоубица, а која се састојала у заплени њихове имовине. У истом смислу, он износи конкретан случај: син једног самоубице је лишен наследства, а половину заплењене имовине краљ је поклатио једној дами из Опере која је преко свог љубавника овај случај пријавила краљу. Вид. "*Мала енциклопедија Просвета*", Београд, 1959.

³³ Познати француски револуционар молио је лекаре да му у тешкој болести скрате муке. Лекари су то и учинили; наине, на његово поновљено тражење, лекари су му дали отров и окончали његов живот. *Медицинска енциклопедија*, Загреб, 1959.

³⁴ Исто.

³⁵ Мариновић, С., *нав. дело*, стр. 39-40.

дозвола усмрћења може дати, по специјалној процедури, само тешким болесницима и лицима без наде која се нађу у "неизрецивој душевној беди". И даље, предлог ове двојице угледних професора прецизно садржи следеће случајеве у којима треба дозволити овакво окончање живота: 1) када је неко због болести осуђен на сигурну смрт; 2) када је неко неизлечиво душевно болестан (разноврсни случајеви трајног лудила); 3) кад је неко без свести, а постоји опасност да ће се освестивши се наћи у некој неизрецивој душевној беди.³⁶

И Фридрих Ниче, ће бити заговорник "убиства из милосрђа". Његове идеје кретаће се у делимично фашисоидном правцу - захтевати смрт за све друштвене "паразите" називајући њихов живот "непријатношћу".³⁷

Истовремено, на терену поимања самоубиства и питања која искрсавају у вези са њим, под утицајем школе природног права, погледи на сам чин самоубиства се коренито мењају, па се оно више не сматра злочином и као такво не кажњава. Једном речи, одговорност за самоубиство и покушај самоубиства престаје да постоји. Значи, човек има неограничену слободу у сваком погледу, као природно право, те се иде у правцу заговарања и оправдавања самоубиства.

Узима се да човек, као биће духа (датог природом), њим вођен, судбински кроз живот и истодобно ка смрти, има право на суицидни крај као вид еманације тог духа. Колико ће човек живети, не зависи од његове воље и хтења, али, да ли ће сам прекинути сопствену нит живота, то је дато човеку без обзира из којих побуда то чини... Оно је избор човеков да у одређеном тренутку прекине свој живот. А право на живот имплицира и право човека да га уништи сопственом вољом.³⁸ Управо, у том смислу С. Пуфедорф, Х. Гроциус, Џ. Лок, а нешто касније и Волтер,³⁹ Русо,⁴⁰ и Ниче,⁴¹ прокламујући неограничене

---

³⁶ Митровић, Г., *нав. чланак*, стр. 20.

³⁷ Изопачена суштина еутаназије дата на овакав начин, претила је да еволуира у легализацију стерилизације криминалаца или "политички неподобних" или, чак читавих популационих група што би довело до уништења или деградације човекове личности. Нажалост, претња се убрзо остварила кроз екстензивну примену нацистичке еутаназије одводећи у смрт преко 270 000 људи (за само две године, колико је закон примењиван). Укратко, овакво Ничеово схватање смисла и суштине еутаназије добрим делом је искоришћено у пропаганди каква је била фашистичка, пропаганди која је нанела пуно зла човечанству у Другом светском рату - Ничеову основну замисао грубо су злоупотребљавали фашистички злочинци јер је она и пружила могућност фашистима да је усвоје и, практично, нехумано примене.

³⁸ Мемедовић, Н., *нав. чланак*, стр. 59.

³⁹ По Волтеру: "срамота је живети кад све изгубиш и кад ти прети очај, смрт у том часу постаје заповед дужности", Цит. према: Цетинић, М., *Еутаназија и самоубиство*, Зборник радова: Убиства и самоубиства у Југославији, Копаоник, март 1998, стр. 236.

⁴⁰ "Слободно је одбацили живот кад год га тко ћути као зло" Русо. *Исто*.

⁴¹ По Ничеу, многи умиру прекасно, а неки умиру прерано. Још одјекује наук: умри у право време. Хвалим вам слободну смрт, која ми долази, јер ја хоћу. *Исто*.

слободе индивидуе, истичу да "биолошка својства човека заједно са умом представљају извор природног права" што подразумева и природне активности људи. Отуда и схватање да сваки човек има право располагања својим животом (оличеним у сопственом биолошком бићу). А пре Ничеа, Шопенхауер у свом спису "Свет као воља и представа" ставља у центар вољу⁴² као ствар по себи, која има способност у себи и да хоће и да неће живот, тако да је одлучи њеној за живота следовао овај свет бола и беде. Дакле, ако постоји "право на живот" и условно речено "право на смрт", онда је то право на самоубиство, као дело људске слободе и достојанства у одређеним стадијумима живота, када он, по схватању појединца, није вредно да се живи.⁴³

У законодавствима XIX века се, такође, не кажњава за самоубиство и покушај самоубиства. Насупрот овоме, у англоамеричком праву, покушај самоубиства је предвиђен као кривично дело.

Тако је на ред овог дела излагања дошло разматрање "убиства из милосрђа" и пружање помоћи у самоубиству у историјском контексту, али овог пута на подручјима које покрива англо-америчко *common law*.

4. Третирање ове врсте умирања у *Common Law*

Настанку савремених решења *common law*-а о "убиству из милосрђа" и самоубиству, односно пружању помоћи у самоубиству, претходио је врло занимљив пут. Једна површина ретроспектива догађања на плану третирања ове врсте људског поступања показале нам или потврдиће нам претходну констатацију.

Више од 700 година англо-америчка традиција *common law*-а је кажњавала, или на неки други начин оспоравала убиство и пружање помоћи у самоубиству.⁴⁴ У XIII веку, Хенри Бректон (*Henry de Bracton*), један од првих писаца правних расправа истицао је да "као и човек који чини злочин убијајући другог, он чини исто убијајући себе". Непокретна и лична имовина самоубице је била краљев залог. По мишљењу Бректона "ако пак човек убије себе услед умора од живота или зато што је невољан да поднесе даљи физички бол... само се конфискује његова покретна имовина!"⁴⁵ Дакле, у енглеском *common law*-у

---

⁴² Значајно је његово учење о приоритету воље, вољи као врховном господару, који га доводи до песимистичког гледишта на вредност човека и живота уопште.

⁴³ Мемедовић, Н., *нав. чланак*, стр. 60.

⁴⁴ ... Увод у енглеску правну историју, где се наводи да је Енглеска увела забрану самоубиства пет векова раније, 613 године на Савету Херефорда и ова забрана је реформисана 967 године за време владавине краља Едгара. <http://euthanasia.com/history.html>, приступ 10.01.2018.

⁴⁵ У Енглеској, према *Common Law*-у, самоубиство је првобитно црквени злочин, али је убрзо прерастао у злочин против државе. Казна за жртве самоубиства је ускраћивање права на хришћански благослов или сахрану. Рођаци самоубице предају имовину

самоубиство (свесног човека) је кажњив злочин.⁴⁶ Вековима касније, сер Вилијам Блекстоун (чији су коментари закона Енглеске дали дефинитиван преглед *common law*-а и представљали први правни ауторитет за америчке законодавце XVII и XIX века), односио се према самоубиству као "убиству себе" и "лажном хероизму, али стварном кукавичлуку стоичких филозофа који уништавају себе да би избегли зла због недостатка храбрости да се са њима суоче". Блекстоун, даље, истиче "да право третира самоубиство као најтежи злочин", мада у каснијим редовима признаје да су срамне казне за самоубиство "граница старости".

У већини случајева, америчке колоније су у третирању самоубиства прихватале овакав став или принцип *common law*-а. На пример, законодавци Плантажа Провиденса, које су касније постале *Rhode Island*, озакониле су 1647. године, схватање да је "самоубиство најнеприроднији људски чин у коме особа убија себе због мржње са предумишљајем према сопственом животу или неком другом животу... Његове ствари и покретна имовина постају краљев залог, али не и дугови и земља. Уколико је у питању дете, ментално болестан или неспособан човек, залог не постоји." Вирџинија је, такође, прописивала срамне сахране за самоубице и узимала у залог имовину која би припала краљу.⁴⁷

Временом су америчке колоније одустале од ове тешке кривичне казне *common law*-а. Вилијам Пен (*William Penn*) је укинуо залог као санкцију у Пенсилванији 1701. године; друге колоније су следиле њен пример.

"Не постоји ни један други чин који заслужује толики презир као што је чин кажњавања за злочин самоубиства, а који се изводи на беживотном телу самоубице, неосетљивом на казну. Не постоји већа суровост од спровођења ове казне, у смислу одузимања имовине, а која се сурвава на плећа наследника онога, који је злочин починио... самоубиство је тако гнусно према осећањима

својим феудално претпостављенима. Самоубиство је квалификовано као кривично дело. *Common Law* квалификује и пружање помоћи у самоубиству као кажњиво дело. Стављањем на исту раван самоубиства са убиством, свако лице које је навело или помогло друго лице да се изврши самоубиство, као и сви они који су на неки други начин били сведоци таквог чина, одговарају за убиство. <https://www.copyright.com/copyright/basicSearch.do?> приступ 21. 05.2017.

⁴⁶ Други касни средњовековни писци су у потпуности следили Бректонов приступ овом проблему - "једно лице се сматра "убицом" себе ако: се обеси или повреди, или се на неки други начин лиши живота,..." До средине XVI века, суд је на Збору судија заузео став - "самоубиство је отворен напад на природу, бога и краља... Уништити себе је против природе и најстрашнија могућа ствар". Године 1644. Сер Едвард Кок (*Edward Coke*) је објавио своје Треће начело које је постало "звезда водила" за касније доношење закона. Кок је третирао самоубиство као категорију убиства и слагао се са Бректоном да ствари и покретна имовина, али не и земља, свесног самоубице морају бити предметом конфискације. Жестоке јавне расправе "измамиле" су и став Енглеске круне која је изјавила: "Наши закони су увек истицали... гнушање према оваквом чину!!" Исто.

⁴⁷ Исто.

човечанства јер је јака љубав усађена у људска срца, па се самоубиство ипак често врши и не може представљати опасност за друштво. Отуда, не постоји потреба за било каквим кажњавањем." *Z. Swift*, Систем права државе Конетикат. 304 (1796).⁴⁸ Ова изјава јасно говори да долази до наглог заокрета у погледу кажњавања самоубиства. Заправо, иде се у правцу некажњавања за самоубиство - акценат је на "строгој казни" и аргументу - "непоштено је казнити породицу суицида због његовог погрешног поступања."⁴⁹

Упркос томе што су се ставови померили од Блекстоуновог схватања самоубиства, судови су наставили да осуђују овај акт као тешко јавно зло (самоубиство је "акт криминалног самоуништавања"), ("никакво извртање чињеница се не толерише... а посебно не оно које тежи да оправда самодеструкцију као хвале вредан чин или као облик личног права").

Тако је самоубиство постало тежак (мада не кривични) преступ с обзиром да су колонијални и рани државни законодавци и судови "остали по страни" у погледу повлачења забране пружања помоћи у самоубиству. Свифт је, у својим раним освртима на законе Конетиката из XIX века, нагласио да "уколико једно лице саветује друго да изврши самоубиство и други због тог савета самоубиство изврши, саветодавац је главни окривљени за убиство". "Право на живот и личну сигурност не само да је свето по *Common law*-у, већ је и неотуђиво". И забране против пружања помоћи у самоубиству никада нису предвиђале изузетке за оне који су надомак смрти. Према томе, "живот оних којима је живети постало терет - живот тешко оболелих или смртно рањених, или криминалаца осуђених на смрт, ужива заштиту закона у истој мери (једнако као и живот оних који су у пуном замаху уживања у животу и радости да тај живот наставе! Отуда затвореник који је убедио другог затвореника који је осуђен на смртну казну, да изврши самоубиство одговараће за кривично дело убиства, иако је жртва осуђена на скору смрт)."⁵⁰

Најранији амерички закон који експлицитно сматра пружање помоћи у самоубиству противзаконитим, потиче из XIX века. Прецизније, Њујорк је 10.

---

⁴⁸ Током времена се у већем броју земаља препознаје промена става у том правцу, тј. постаје јасно да је потпуно бескорисно или нерационално изрицати казну жртви самоубиства јер је она већ мртва. Дакле, ако је сврха казне спречавање даљег вршења кривичних дела, за разлику од увећања државне касе, онда таква казна губи своју апсолутну сврху. Осим тога, кажњавање наследника самоубице за такав злочин је неправедно, јер кажњава невине за злочин починиоца.

Несумњиво да је овакво схватање, са своје стране подстакло декриминализацију самоубиства у САД-у средином 1800. Међутим, одређени број држава наставља да кажњава за помоћ у самоубиству. Управо, средином 18 до краја 18. века, неколико држава је донело законе којима се забрањује "давање оружја или смртоносних лекова лицу за кога се зна да оно намерава да такво оружје или дроге употреби за одузимање сопственог живота". <https://www.copyright.com/ccc/basicSearch.do?> приступ 21. 05.2017.

⁴⁹ <http://www.rights.org/deathnet/usc2.html>, приступ 14.12.2019.

⁵⁰ <http://euthanasia.com/history.html>, приступ 10.01.2018.

децембра 1828. године, објавио своју прву забрану о пружању помоћи при извршавању самоубиства. Овим Законом се кажњавају особе које пружају помоћ другом лицу да изврши самоубиство и то под оптужбом да су криви за убиство из нехата - првог степена. Ова забрана третира самоубиство као злочин, како је описао један од тадашњих судова у Њујорку - "кривично дело самоуништења". (*Sup. ct. 1843.*) *Aff d N.Y. 299 (1853)* - Енглеске власти су дуго сматрале да је самоубиство исто што и убиство. Видети 3 *Edvard Coke* Правни институт Енглеске 54 (*London, E&R Brooke 1797*)... Познати амерички случај је привукао пажњу енглеских власти. Видети *Komonvelt v. Bonjen, 13 Mass 356 (1816)*. У том случају, судија Паркер је дао упутства пороти: "Самоубиство се може изједначити са убиством кад се посматра из перспективе закона. У овом случају је евидентно да је убица избегао казну, што би иначе било кажњиво по закону. Под оваквим околностима, он се разликује од осталих убица. Али, његова казна је онаква какву стицај околности дозвољава. Његово тело је срамно сахрањено, а Енглеска је његово власништво предала краљу." *Komonvelt v. Mink, 123 Mass 422, 428 (1877)*. Такође, према судији Греју "било какав покушај самоубиства у супротности је са законом и сматра се кривичним делом". Четири године након тога, законодавство Њујорка је преиначило овакву одредбу. Наиме, нови члан третира покушај извршења самоубиства као кривично дело за које је предвиђена максимална казна од две године затвора. Овај члан је кривично санкционисао и пружање помоћи при извршавању самоубиства, док члан 176. санкционише "подстицање на покушај извршавања самоубиства" *Id (3) (1937)*.⁵¹

Интересантно је поменути да су законско решење у третирању пружања помоћи у самоубиству (из 1828. године) следиле и многе друге нове државе и територије. Иначе, између 1857. и 1865. Њујоршка комисија коју је предводио Дадли Филд (*Dudly Field*) је направила нацрт Кривичног закона који забрањује "помагање" самоубиства и, посебно, "снабдевање друге особе било којим смртоносним оружјем или леком, знајући да та особа намерава да искористи то оружје или лек у одузимању сопственог живота! До времена када је одобрен 14. амандман, у већини држава је пружање помоћи у самоубиству предвиђано као злочин. Окружни Кривични законик је 1877. године, усвојен на територији Дакоте, у Њујорку 1881. године, и управо његова решења су послужила као модел неким западним државама за доношење њихових закона крајем XIX века и почетком XX века. Калифорнија је, на пример, озаконила забрану пружања помоћи у самоубиству 1847. године, (ослањајући се у многоме) на решења који је дао Окружни законик.⁵²

---

⁵¹ <http://www.rights.org/deathnet/usc2.html>, приступ 14.12.2019.

⁵² 1850. године, Калифорнијски законодавци су прихватили енглески *common law* по коме је пружање помоћи у самоубиству злочин. У Закону одобреном 1874. године, стоји: "свако ко свесно и намерно помогне или саветује или охрабри другога да изврши самоубиство је крив као учинилац тешког злочина".

Када су у питању лекари који пружају помоћ у окончању живота неизлечиво болесних пацијената, ту је ситуација сасвим другачија. 1881. године, и 1919. године, објављен је докуменат који кажњава покушај самоубиства. А.Д. 459, 460, 279 *N.Y.S. 555, 556 (1st Dept 1935)*. "Самоубиство је правно објављено у јавности незаконито дело, али није злочин." Истовремено, у тим текстовима се помиње и забрана у помоћи при самоубиству. Интересантно је да није пронађен ни један случај у коме се оптужује лекар који је пружио помоћ особи која је желела да изврши самоубиство, у Њујорку 1919. године.

1965. године, законодавство је учинило значајни помак и објавило да је самоубиство "озбиљни јавни прекршај". "Особа је крива за убиство из нехата другог степена ако намерно проузрокује или помаже другој особи да изврши самоубиство." "Особа је крива за подстицање на самоубиство када намерно проузрокује или помаже другој особи да изврши самоубиство". Од 1965. године, донето је још неколико закона који забрањују лекарима да пружају помоћ својим пацијентима при извршавању самоубиства, или да, без одобрења пацијента, искључе апарате за одржавање функција...⁵³

Као закључак овог дела излагања: мада дубоко укорењене, америчке забране пружања помоћи у самоубиству много пута су разматране али на крају увек потврђене. Ништа се на овом "терену" није у битноме променило. Због напретка у медицини и технологији, Американци сада, у све већем броју случајева, преферирају умирање (окончање живота) у институцијама за лечење хроничних болести. Јавно мњење и "демократска акција" су оштро фокусирани на то како да најбоље заштите достојанство и слободу избора на крају живота, са констатацијом да су произведене многе значајне промене у државним законима и у намерама које ти закони одсликавају. Многе државе, у последње време, на пример, дозвољавају "тестаменте о жељеној смрти" (*living will*), одлуке о сурогатној здравственој заштити и повлачења или одбијања медицинских третмана за одржавање живота. У исто време, међутим, грађани и законодавци у већини случајева инсистирају да остане на снази ова забрана помагања у самоубиству, односно да се у државама где не постоји обавезно предвиди у њеним законима.⁵⁴

5. Нормативна основа за деловање у нашем праву

1) Још је Кривични законик Краљевине Југославије⁵⁵ предвиђао убиство на изричит и озбиљан захтев или молбу: "Ко лиши живота какво лице на његов

---

⁵³ <http://euthanasia.com/history.html>, приступ 10.01.2018.

⁵⁴ Исто.

⁵⁵ Међутим, још пре овог КЗ, у старом црногорском обичајном казненом праву постоји један облик убиства: ("Кад би ко мољен истим човјеком убио га, казнили би га, али понешто мање него би га иначе казнили") за кога се може рећи да је третиран као привилеговано убиство и за кога је била одређена блажа казна, ако не по врсти, а оно по

изречан и озбиљан захтев или молбу казниће се заточењем до пет година затвора".

Ако је овакво лишење живота извршено услед сажаљења према бедном стању овога лица, учинилац ће се казнити затвором до три године" (параграф 168).⁵⁶

Лишење живота је морало бити умишљајно, са знањем и хтењем, али је настанак умишљаја другачији него код осталих кривичних дела убиства. Управо, сматрало се да "умишљај мора настати на изричитом и озбиљан захтев или на једнаку молбу лица лишеног живота. Само наслућен захтев или молба није довољан за тај привилеговани начин кажњавања. Ако је мотив таквог лишења живота на изричитом захтев или молбу који морају *a priori* постојати, самилост или сажаљење према бедном стању другог лица, дело је третирано као преступ.⁵⁷ Под бедним стањем подразумевало се или болесно стање које је неизлечиво или неко друго безнадежно стање спојено са великим боловима и патњама код којих нема помоћи. Као сажаљење сматрало се осећање туђег бола као свог властитог.⁵⁸

У нашим послератним (II с.р.) кривичним законима⁵⁹ учињено је, можемо рећи, историјско назадовање у третирању "ове врсте убиства". Другим речима, наши претходни кривични закони нису посебно инкриминисали кривично дело убиства из милосрђа, већ су га решавали као и обично убиство, с тим што околност да је убиство извршено из милосрђа суд цени у контексту осталих околности, сматрајући "убиство из милосрђа" као особито олакшавајућу околност.

Право на живот је врховно људско право или најосновније од свих људских права. Кривичноправна заштита права на живот и телесни интегритет представља најзначајнији сегмент кривичноправне заштите у свим савременим кривичним законодавствима. Реч је о фундаменталном и примарном праву на

опсегу и трајању. Богишићева библиотека у Цавтату - Казнено право - допунска питања и одговори, Ф. XVI.

⁵⁶ Значи, већ је Кривични законик Југославије од 1929. године, познавао два облика оваквог убиства: 1) убиство на захтев или молбу и 2) убиство из "сажаљења" или "самилости" (еутаназија или помагање код умирања).

⁵⁷ Доленц, М., *Тумач Кривичног законика Краљевине Југославије*, Загреб, 1930.

⁵⁸ Живановић, Т., *нав. дело*, стр. 21; Никетић, Г., *Кривични законик, објашњења - пракса - споредно законодавство*, Београд, 1939, стр. 318.

⁵⁹ А знамо да је развој југословенског кривичног законодавства у периоду од 1945-1991. године, бележио честе промене - 1951, 1959, 1962, 1965, 1967, 1973 и 1977. године. Но, ми се нећемо посебно освртати на сваку од њих, већ ћемо као битно упориште узети законске прописе из 1977. године; уз напомену да КЗ из 1951. године, није садржао посебне одредбе о еутаназији, већ је овај акт третиран као кривично дело умишљајног лишења живота (чл. 135. ст. 1. Законика). Међутим, постоји пропис у чл. 38, који говори о уважавању олакшавајућих и отежавајућих околности при одмеравању казне, што значи да се и у случају еутаназије могло очекивати да суд цени мотиве дела.

којем се темеље и из кога се изводе сва остала човекова права... Поред сопственог интереса за очување живота, све време је присутан и општи интерес друштва да се заштите одређена добра и против воље снага коме припадају, тако да у извесним ситуацијама евентуални пристанак на повреду њиховог титулара није са кривично-правног аспекта релевантан да повреди ових добара одузме карактер кривичног дела. Међутим, лишење живота друге особе – неизлечиво болесног лица на његов захтев, молбу, пристанак, на лишење живота извршено из самилости или из милосрђа према пасивном субјекту, не може да се квалификује у сваком случају на исти начин као и обично убиство, односно као једно те исто кривично дело. Између њих постоји значајна разлика – због чега савремена законодавства, углавном разликују обично убиство од „убиства из самилости“. Због тога се чини као сасвим оправдан став да еутаназија буде предвиђена као посебно кривично дело различито третирано по својој суштини и запређеној казни од кривичног дела обичног убиства. Нагласимо, ради се о привилегованом, лакшем облику лишавања живота – основну привилегујућу околност чини побуда из које се дело врши. Рецимо, морала се направити квалитативна разлика такве врсте између овог облика убиства и обичног убиства.⁶⁰

Предлози, измене, допуне... све до Кривичног законика (септембар 2005, ступио на снагу 1. јануара 2006),⁶¹ који је предвиђањем овог привилегованог облика убиства направио велики искорак у третирању односне проблематике и тиме поступио у складу са модерним трендовима у правном нормирању "убиства по позиву". И све касније измене и допуне КЗ Србије нису дирале у форму и суштину овог кривичног дела.

2) Што се тиче убиства и покушају самоубиства, да подсетимо. У српском Војном закону од 1839. године, за самоубиство се кажњава бесчастећим погребом (закопавањем "без части закона изван гробља").⁶² Стари српски КЗ из 1860. године, није предвиђао ову инкриминацију.

---

⁶⁰ Nowak, M., *Право на живот – Коментар чл. 6. Међународног пакта о грађанским и политичким правима*, Правни живот, бр. 9/1996, Том I, стр. 26.

⁶¹ (Сл. гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019). Да се подсетимо: овај нови вид привилегованог убиства, или како наш законодавац каже - "лишење живота из самилости" (мењајући, назив, тј. чинећи одређене термилошке интервенције), није познавало претходно, социјалистичко, југословенско кривично законодавство, али га је у нешто другачијој форми познавао КЗ Југославије од 1929. године. Нажалост, негативан став у погледу предвиђања тог посебног привилегованог облика убиства, без оправданих разлога је све до овог КЗ опстајао... Стојановић, З., *КЗ РС из Уводних објашњења*, Београд, 2005. стр. 29.

⁶² Живановић, Т., *Основи кривичног права Краљевине Југославије, Општи део, књ. I*, Београд, 1935, стр. 251.

У савременим законским текстовима, самоубиство и покушај самоубиства не представљају кривична дела.⁶³ Међутим, разматрању овог проблема додата је једна нова димензија, односно законско расправљање феномена самоубиства поставило је сасвим једно ново питање - проблем ангажовања више лица у самоубиству, тј. питање кажњавања саучесника код самоубиства, или - кривична одговорност због помагања при самоубиству и навођење на самоубиство?

Само летимичан поглед на раван савремених нормативних решења о означеној проблематици, убедљиво показује сасвим другачије резонавање приликом њеног третирања. Наиме, за разлику од претходне констатације - савременим кривичним правом влада принцип кривичне некажњивости самоубиства, већина КЗ инкриминише (као што смо видели у образлагању решења *common law*) навођење и помагање код самоубиства, односно предвиђа саучесништво код самоубиства као криминалну радњу која је кажњива.

Овде ћемо, за тренутак, стати и проблем осветлити кроз кратку ретроспективу догађања на терену кажњавања за "навођење и помагање у самоубиству" у нашем законодавству.

Анализирајући одредбе пројекта Казненог законика за Краљевину Србију од 1910. године, на терену кажњавања различитих учесника у одређеном криминалном подухвату, запажамо чл. 134. под називом "помагање и навођење на самоубиство". Дакле, овај Законик је предвиђао навођење и помагање у самоубиству као кривично дело. На линији истог поступања налази се и Кривични законик Краљевине Југославије од 1929. године, (чл. 169). Исто тако, и Кривични законик од 1951. године, одређује да саучесништво код самоубиства (подстрекавање и помагање) представља криминалну радњу која је кажњива. Доношењем Кривичног законика СФРЈ и републичких, односно покрајинских КЗ, ситуација је у том погледу остала непромењена. И касније, многобројне измене и допуне постојећег законодавства, нису уопште дирале у важећа решења. Све је практично остало исто. Међутим, у дискусији Радне групе (1997) задужене за израду Кривичног законика СРЈ, везане за разматрање главе "**кривична дела против живота и тела**", договорено је да се одредба члана (у овом тексту нумерисана бројем 6), која инкриминише односну проблематику - "навођење на самоубиство и помагање у самоубиству" - не мења, док је у тој истој групи кривичних дела посебно занимљиво истаћи како је предложено увођење једног новог члана - "убиство из самилости"! На трагу

---

⁶³ Да се подсетимо. У Енглеској се све до 1961. године, кажњавало за самоубиство и покушај самоубиства; данас је Канада једна од ретких земаља у којој се кажњава покушај самоубиства (чл. 213. КЗ). С друге стране, пажњу привлачи чињеница да се у Шведској, земљи која се по броју извршених самоубистава налази на првом месту у Европи не кажњава ни за навођење, ни за помагање у самоубиству. Лопичић, Ђ., *Кривична одговорност за навођење на самоубиство и помагање у самоубиству*, Правни живот, бр. 9/1995, стр. 456.

истих размишљања налази се и Нацрт кривичног законика СР Југославије из фебруара 2000. године.

Иако је решење било такво да су му се могле упутити одређене критике, оно је у основи задржано и у КЗ Републике Србије (пречишћен текст) од 2003. године, - чл. 51. нуди истоветан модел у нормирању овог проблема.

Да би тек Кривични законик Републике Србије чл. 119. предвидео наведено дело у нешто измењеном облику, уведећи један нови став (2) - који одређује да постоји лакши облик овог кривичног дела када учинилац помогне другоме да изврши самоубиство под условима који се траже за кривично дело лишења живота из самилости.⁶⁴

Законодавац је пошао од становишта да радње помагања и подстрекавања, у ствари, радње саучесништва у самоубиству (доприносе извршењу самоубиства), саме по себи, представљају самосталне облике угрожавања човековог живота. Дакле, радње које код других кривичних дела представљају облике саучесништва (навођења - подстрекавање и помагање) код ове инкриминације су квалификоване као радње извршења, тј. као посебно кривично дело. На тај начин, кривично право штити право на живот од било које активности других лица, па и у случајевима када таква делатност преставља радњу којом се само омогућава (олакшава) титулару права на живот у реализацији претходно донете одлуке о самоуништењу.

Постојећа законска конструкција је последица чињенице да је у нашем кривичном праву усвојено акцесорно схватање саучесништва према коме саучесници одговарају за кривично дело које је извршилац извршио, а чијем су остварењу они допринели, тако да у овом случају саучесништво у делу које није кривично дело - јер самоубиство то није - не би могло бити кажњиво по општим правилима о одговорности саучесника.

Посебно наглашавање кривично-правне заштите права на живот од свеукупног деловања других лица, скреће пажњу на чињеницу да сви кривични закони који инкриминишу навођење на самоубиство и помагање у самоубиству, не праве разлику у погледу кажњавања њихових актера, иако се у кривичном праву навођење, тј. подстрекивање сматра тежим од помагања с обзиром на то да пружена помоћ може представљати одлучујући, али и сасвим мали допринос извршењу дела.⁶⁵

6. Закључак

Убиство из милосрђа или обично убиство, злочин или хумани чин, дело људске контраверзне природе или дело племените људске природе, увек и

---

⁶⁴ Сл. гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019).

⁶⁵ Ђорђевић, М., Ђорђевић, Ђ., *Кривично право са основама привреднопреступног и прекршајног права*, Београд, 2009, стр. 91.

изнова отвара нове дилеме, никада докучено, до краја објашњено, не припадајући искључиво ни једном делу света, држави, народу, ни једном временском одсеку, односно периоду. Корени његове данашње позиције лако се налазе у најстаријим периодима и најстаријим државама. Дакле, као једна врста обавезног коментара: "убиство из милосрђа" као што смо видели, није "производ" двадесетог века. Манифестујући се на веома различите и веома сличне начине, постојало је и опстајало у свим друштвено-економским системима и системима мисли. У истом контексту, лако се може запазити да је и код нас, али и код других народа тога времена, било скоро увек економски, а често и религијски детерминисано.

*Dragana Petrović, Ph.D., Scientific Associate
Institute of Comparative Law in Belgrade*

PENALTY MADE TO THE PERPETRATOR OF "MERCIFUL MURDER"

Summary

This story, painted in a dark color, belongs to a special reality. Mostly related to extreme extremes, terrible fears, fierce stumbling blocks, delusions, possibilities of abuse, controversial solutions are constantly pulsating here ... Here, every explicit answer is dangerous, burdensome, beyond any logic. Crucified between various ideas - that life is part of an arrangement in which one human being has the right to a dignified death, a bunch of opaque and contradictory situations survive in which you understand - the problem overcomes us, dragging us into "living mud". It is obviously a long journey into the unknown on which certain disagreements, resistances and prejudices cannot be avoided, regardless of the solutions of civilizational, cultural and individual realization. We look like each other. Our lives are different, but the end is the same. It always happens in a "narrow circle", at one point - the breakpoint. It is our job to accept that and live with it. That is why death is as important as life itself. That is why a bunch of issues that arise here are extremely important, and that is why the author decided to consider some of them - all within the framework of significant social changes and changed attitudes towards human life as the most important human right and the right to death as obviously the most controversial human right. Keywords: punishment, murder, mercy, causes, changes and solutions. That is why a bunch of issues that arise here are extremely important, and that is why the author decided to consider some of them - all within the framework of significant

social changes and changed attitudes towards human life as the most important human right and the right to death as obviously the most controversial human right.

Key words: *punishment, murder, mercy, causes, changes and solutions.*

Литература

- Доленц, М., *Тумач Кривичног законика Краљевине Југославије*, Загреб, 1930.
Ђорђевић, М., Ђорђевић, Ђ., *Кривично право са основама привреднопреступног и прекршајног права*, Београд, 2009, стр. 91.
Живановић, Т., *Основи кривичног права, Општи део*, Београд, 1935.
Живановић, Т., *Основи кривичног права Краљевине Југославије, Општи део, књ. I*, Београд, 1935.
Лопичић, Ђ., *Кривична одговорност за навођење на самоубиство и помагање у самоубиству*, Правни живот, бр. 9/1995.
Мала енциклопедија, Просвета, Београд, 1959.
Мариновић, С., *Право на смрт (еутаназија)*, Подгорица, 1996.
Медицинска енциклопедија, Загреб, 1959.
Мемедовић, Н., *Самоубиство и право на живот*, Правни живот, бр. 9/1997.
Миленковић, М., *Еутаназија или убијање из милосрђа*, Скопље, 1940.
Митровић, Г., *Проблем еутаназије кроз историју људског друштва са посебним освртом на правна схватања овог проблема*, Адвокатура, вол. 7, бр. 2/1981.
Никетић, Г., *Кривични законик, објашњења - пракса - споредно законодавство*, Београд.
Nowak, M., *Право на живот – Коментар чл. 6. Међународног пакта о грађанским и политичким правима*, Правни живот, том I, бр. 9/1996.
Стојановић, З., *КЗ РС из Уводних објашњења*, Београд, 2005.
Фрејзер, Џ., *Златна књига (II том)*, Београд, 1972.
Цетинић, М., *Еутаназија и самоубиство*, Зборник радова: Убиства и самоубиства у Југославији, Копаоник, март 1998.
Чејовић, Б., *Кривичноправни проблеми трансплантације делова човечијег тела*, Београд, 1974.

<http://euthanasia.com/history.html>

<https://www.copyright.com/ccc/basicSearch.do?FriMar 26.06:14:24.2010>

<http://www.rights.org/deathnet/usc2.html>

<http://www.rights/deathnet/survey.html>